24.5.2021

Helsingin yliopiston lausunto koskien asiaa: VNS 3/2021 vp, Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2022—2025

Helsingin yliopisto kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi koskien julkisen talouden suunnitelman tutkimusrahoitusta sekä sen vaikutuksista sosiaali- ja terveysvaliokunnan hallinnonalaan.

Helsingin yliopisto katsoo, että valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2022–2025 ei sisällä vaadittavia panostuksia koulutuspoliittisen selonteon ja TKI-tiekartan kunniahimoisten linjausten sekä korkeakoulutuksen ja tutkimuksen 2030-vision tavoitteiden toteuttamista varten. Yliopisto pitää hyvin valitettavana tieteeseen kohdistuvia leikkauksia. Näillä on vaikutuksia myös lääke- ja terveysalan tutkimukseen ja sitä kautta pidemmän aikavälin työhön sosiaali- ja terveysalalla.

Tutkimusrahoitukseen kohdistuvat leikkaukset

Hallitus on määritellyt keskeisiksi julkisen talouden kestävyyttä vahvistaviksi toimenpidekokonaisuuksiksi muun muassa työllisyyden lisäämisen ja talouskasvun edellytysten vahvistamisen. Hallitus tähtääkin julkisen tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan kääntämiseen kasvu-uralle, tavoitteena vahvistaa talouden tuottavuutta sekä suomalaisen tutkimus- ja tiedeyhteisön kansainvälistä kilpailukykyä ja vetovoimaa. Hallituksen puoliväliriihessään TKI-toimintaan kohdistamat leikkaukset ovat ristiriidassa tämän toiminnan ja näiden linjausten kanssa.

Suomen tutkimus-, kehitys- ja innovaatiomenot ovat noin 2,8 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen, kun tavoitteeksi on asetettu 4 prosenttia vuoteen 2030 mennessä. Tavoitteen saavuttaminen edellyttäisi viimeistään nyt merkittäviä, noin 150-200 miljoonan euron vuosittaisia TKI-lisäpanostuksia julkisella sektorilla, jotta myös yksityisen sektorin TKI-investoinneilla on kasvuedellytyksiä.

Julkisen talouden suunnitelman ja hallituksen puoliväliriihen kehyspäätös leikata Suomen Akatemian tutkimusrahoituksen määrää 35 miljoonan euron edestä vuodesta 2023 alkaen sekä päätös leikata työ-ja elinkeinoministeriön jakamaa tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan tuen valtuutta 23 miljoonaa euroa heikentää luottamusta siihen, että 4% tavoitteeseen voidaan päästä. Lisäksi tulevaisuuden näkymää varjostaa rahapelitoiminnan tuottoarvion aleneminen ja määräaikaisen kompensaation päättyminen vuonna 2024, joka on merkittävä lisäuhka tutkimusrahoitukselle.

Julkisten TKI-panostusten leikkaaminen nakertaa tutkimukselle ja kehitykselle perustuvaa innovaatiotoimintaa, heijastuen pitkällä tähtäimellä Suomen kilpailukykyyn ja jo heikkoon talouskasvuun. Juuri julkisin verovaroin rahoitettu tutkimus, joka perustuu pitkäjänteisyydelle ja ennakoitavuudelle luo välttämätöntä osaamispohjaa innovaatioille. Leikkauksilla heikennetään myös suomalaisten toimijoiden edellytyksiä menestyä alati kovenevassa kilpailussa kansainvälisestä tutkimusrahoituksesta ja parhaimmista kumppanuuksista.

Valitettavaa on myös se, että tieteeseen kohdistetut leikkaukset suunnataan osin strategisen tutkimuksen rahoitukseen, jonka yhtenä päätehtävänä on etsiä konkreettisia ratkaisuja suuriin ja monitieteistä otetta vaativiin yhteiskunnallisiin ongelmiin, kuten sosiaali- ja terveysalan haasteisiin, ja täten tuoda tutkimustietoa suoraan päätöksenteon tueksi.

Esitetyt leikkaukset kohdistuvat tieteeseen, mutta samalla ne heikentävät koko Suomen koulutuspohjaa. Tieteellisessä tutkimuksessa syntyvä uusi tieto on Suomen korkeakoulutuksen ja koko koulutusjärjestelmämme perusta.

Jotta tutkimus- ja kehityspolitiikan tavoitteet voidaan toteuttaa, tulisi myös tutkimuslainsäädännön johdonmukaisesti tukea yhteisiä tavoitteita. Helsingin yliopisto haluaakin nostaa tutkimusrahoitukseen liittyvien huolien lisäksi esiin sen, että useat lainsäädännölliset ratkaisut näyttävät, erityisesti terveyteen liittyvän tutkimuksen osalta, merkittävästi hankaloittavan kansallisten TKI-toiminnan tavoitteiden toteutumista. Tällä hetkellä suurin ongelmakokonaisuus liittyy lakiin sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä, mutta myös muissa lainsäädäntöhankkeissa omaksutut perusratkaisut ovat potentiaalisesti yhtä ongelmallisia. Päättäjien tulisi kiinnittää tähän jatkossa huomiota.

Julkinen rahoitus kliiniselle tutkimukselle taantumassa

Viimeistään koronakriisi on osoittanut, että lääketieteellisen tutkimuksen perustan, osaamisen ja infrastruktuurin on oltava kunnossa, jotta nykyisiin ja tuleviin kriiseihin voidaan vastata. Lääke- ja terveystieteen tutkimukseen kohdistuu lisäksi toiveita tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan osalta. Julkisen talouden suunnitelman tulisi tukea näitä tavoitteita niin tutkimus- kuin kehitysrahoituksenkin osalta, mutta nyt näyttää siltä, ettei suunnitelma vastaa hallituksen asettamia tavoitteita.

Valtion tutkimusrahoitus (VTR), jonka turvin yliopistotasoista lääketieteellistä tutkimusta tehdään, on vähentynyt aina 91 miljoonasta (1997) 21 miljoonaan euroon (2020). Suomen osallistuminen kliinisiin monikeskustutkimuksiin tutkija- tai lääkeyrityslähtöisesti on laskenut jatkuvasti ja on alhaisinta verrattaessa muihin pohjoismaihin. Syitä tähän ovat yliopiston perusrahoitukseen kohdistuneet leikkaukset sekä VTR:n ja kansallisten rahoittajien, kuten Suomen Akatemian rahoituksen ennustamattomuus.

Yliopistotasoisen lääketieteellisen tutkimuksen tavoitteena on edistää väestön terveyttä ja hyvinvointia korkeatasoisen ja vaikuttavan palvelujärjestelmässä tehtävän terveyden tutkimuksen kautta. Ikääntyvän väestön ja heikon taloustilanteen myötä juuri kliiniseen tutkimukseen investoiminen olisi nyt viisasta, sillä tutkitun tiedon avulla saadaan tietoa, jota voidaan hyödyntää suoraan terveydenhuollon kustannustehokkuuden parantamisessa.

Lääketieteen tutkimusrahoitus on keskeinen instrumentti myös kansallisen terveysalan kasvustrategian tiekartan (2020-2023) toimeenpanon näkökulmasta. Suomessa onkin viime vuosina panostettu yksilöllistettyyn lääketieteeseen ja tutkimuksen infrastruktuuriin perustamalla syöpäkeskus, kansallisia osaamiskeskuksia ja biopankit. Mikäli kliinisen tutkimuksen rahoitusta ei saada kuntoon, valuvat nämä investoinnit hukkaan.

Terveysalan kasvustrategian tavoitteena on parantaa Suomen asemaa kansainvälisesti tunnettuna terveysalan tutkimus- ja innovaatiotoiminnan, investointien ja uuden liiketoiminnan edelläkävijänä.

Lisäksi hallitus haluaa vahvistaa suomalaisen tutkimus- ja tiedeyhteisön kansainvälistä kilpailukykyä ja vetovoimaa. Huippuosaajat muuttavat Suomeen vain, jos tutkimusympäristömme ovat maailmanluokkaa ja tutkimusryhmämme kuuluvat globaaliin parhaimmistoon. Edelläkävijyys ja houkuttelevuus edellyttävät kuitenkin tutkimuksen korkeaa laatua, korkeatasoisia osaajia ja vetovoimaista tutkimus- ja innovaatioympäristöä, joita saadaan vain kasvattamalla tutkimus- ja innovaatiorahoitusta valtion talouskehyksissä. Lääketieteen osalta tämä vaatisi merkittävää rahoituksen kasvua ~~ja~~ useamman vuoden ajan.

Kestävän kasvun ohjelma ja terveysalan vahvistaminen

EU:n elvytyspaketista tulevat lisäinvestoinnit TKI-toimintaan ovat tarpeellisia, mutta ne eivät yksinään riitä – eikä niitä ole tarkoitettu korvaamaan kansallista rahoitusta. Kestävän kasvun ohjelmassa linjataan, että sen myötä tullaan vahvistamaan terveysalan ekosysteemejä ja kansallisia osaamiskeskittymiä. Lisäksi ohjelman toimilla on tarkoitus vahvistaa terveysalan kasvustrategian tiekartan tavoitteita, jossa Suomella nähdään olevan mahdollisuus toimia terveysalan tutkimus-, kehitys ja innovaatiotoiminnan kärkimaana. Edellä mainittujen tavoitteiden toteutumisen vuoksi olisi suotavaa, että Suomen elvytyssuunnitelmassa osoitettaisiin rahoitusta lääke- ja terveysalan tutkimukselle. Myös rahoituksen riittävään tasoon on kiinnitettävä huomioita, jotta se vastaa kansallisesti asetettuja tavoitteita.

Lopuksi Helsingin yliopisto muistuttaa, että osana EU-ohjausjaksoa Euroopan komissio on pyytänyt toistuvasti Suomea maakohtaisissa suosituksissaan lisäämään tutkimus- ja kehitysinvestointeja sekä vahvistamaan terveys- ja sosiaalipalvelujen osaamisvajetta ja sen resilienssiä. Investoinnit jäävät Suomessa edelleen alle EU:n keskiarvon niissä investointiluokissa, jotka eniten tukevat tuottavuuden kasvua, kuten investoinnit laitteisiin ja henkiseen omaisuuteen. Komission mukaan tämä voi rajoittaa Suomen pitkän aikavälin kasvupotentiaalia ja heikentää sen kilpailukykyä ja elpymistä.